

7. Словарь иностранных слов и выражений. – Минск: Современный литератор, 1999. – 575 с.
8. Словник іношомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / [за ред. С. Я. Єрмоленко]. – Харків: Фоліо, 2006. – 623 с.
9. Хуторской А. В. Деятельность как содержание образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 8. – С. 113–114.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2010 р.

УДК 37.011

Удовіченко Г. М.

викладач

Криворізький державний педагогічний університет

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ КОМПЕТЕНЦІЯ ТА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

У статті проаналізовано підходи вчених до визначення компетентнісного підходу, категорій компетентність, компетенція. Підкреслюється важливість впровадження компетентнісного підходу в теорію та практику.

Ключові слова: *компетентнісний підхід, компетентність, компетенція.*

В статті проаналізовані підходи учених к определению компетентностного подхода, категорий компетентность, компетенция. Подчеркнута важность внедрения компетентностного подхода в теорию и практику.

Ключевые слова: *компетентностный подход, компетентность, компетенция.*

Scientific approaches to competence approach and competence, competency determination are analyzed in the article. The importance of competence approach introduction into theory and practices are stressed.

Key words: *competence approach, competence, competency.*

Постановка проблеми. Аналіз наукової літератури, офіційних документів, що формулюють розвиток освітніх процесів, дає підстави свідчити, що серед дидактичних підходів які використовуються у теорії та практиці на ряду з діяльнісним, системним, цілісним, особистісним, аксіологічним, синергетичним, ресурсним підходами, компетентнісний підхід визначається як один із шляхів оновлення змісту освіти. Разом з тим компетентнісний підхід недостатньо реалізується сучасній вищій освіті. Не відбувається переорієнтування навчально-виховного процесу, освітніх технологій від знанневої парадигми до посилення значення освоєння способів діяльності, створення умов для соціальної дії, дослідницької діяльності. На думку сучасних педагогів, саме набуття життєво важливих компетентностей може дати людині можливості орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти. Разом з тим мають місце розбіжності у визначенні науковцями категорій компетентність та компетенція, що потребує аналізу та підпорядкування.

(б) – *аналіз останніх досліджень і публікацій*). Протягом останнього часу йдеться дискусія навколо забезпечення гармонійної взаємодії людини із швидко розвиваючимся інформаційно-технологічним суспільством. Основні напрямки реалізації компетентнісного підходу в умовах формування глобального інноваційного суспільства із збереженням досягнень та традицій національної вищої освіти, врахуванням державного стандарту і складових галузевої компоненти державних стандартів вищої освіти закладені в положеннях Болонської та Сорбонської декларацій, Лісабонської угоди. Вони є ключовими в нормативних документах у галузі розвитку національної вищої освіти.

Характеристику компетентнісного підходу знаходимо у дослідженнях таких вчених: М. Авдеєвої, В. Байденко, П. Бачинського, А. Бермуса, В. Болотова, Г. Гаврищак, І. Гудзик, Н. Дворнікової, Н. Денисової, І. Драча, І. Єрмакова, О. Локшиної, В. Нетреби, С. Ніколаєнко, Л. Пильгун, О. Пометун, О. Савченко, О. Садівник, Л. Сень, С. Сисоєвої, Г. Терещук, С. Трубачевої, Н. Фоменко, та ін. Визначення дефініцій «компетентність» та «компетенція» є предметом дослідження таких вітчизняних та зарубіжних дослідників: Н. Бібік, В. Кальнея, Є. Бондаревської, Дж. Боудена, І. Зимньої, В. Краєвського, К. Митрофанова, Дж. Равена, А. Хуторського та ін.

Мета даної роботи полягає в тому, щоб узагальнити підходи щодо визначення й теоретичного обґрунтування змісту понять «компетентність», «компетенція» як актуальної педагогічної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом серед української педагогічної громадськості точиться жвава дискусія щодо питань запровадження компетентнісного підходу в національну систему освіти.

Готовність українських педагогів запровадити компетентнісний підхід у систему освіти певною мірою проявилась у прийнятому документі Державних стандартів базової та повної середньої освіти. Крім того, педагогічну громадськість широко залучали до обговорення поняття компетентностей та механізмів впровадження компетентнісного підходу в освітню систему. Аналіз праць, присвячених розвитку компетентнісно-орієнтованого навчання дає можливість умовно поділити цей процес на три етапи. На першому етапі з'являються поняття «компетентність», «компетенція» і розпочинається наукова робота над виділенням та систематизацією різних видів компетентностей. На другому етапі вдалося створити перелік ключових компетенцій. На третьому етапі поняття «компетентність» визначають не тільки, як характеристику особистості, але й як певний освітній результат. Вчені визначають три основних компоненти в компетентній освіті (формування знань, умінь і цінностей особистості), де компетенція виступає головною складовою компетентнісно-орієнтованого навчання. Виділено систему компетентностей в освіті, яка має ієрархічну структуру: ключові компетентності (міжпредметні та надпредметні компетентності); загальногалузеві компетентності, предметні компетентності.

Під поняттям «компетентнісний підхід» розуміється спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості.

Більшість українських педагогів погодилась з трактуванням основних понять цього підходу, визначивши, що під терміном «компетенція» розуміється передусім коло повноважень будь-якої організації, установи або особи. В межах своєї компетенції особа може бути компетентною або некомпетентною в певних питаннях, тобто мати/набути компетентність (компетентності) у певній сфері діяльності. Оскільки йдеться про процес навчання і розвитку особистості, що відбувається в системі освіти, то одним з результатів освіти й буде набуття людиною набору компетентностей, що є необхідними для діяльності в різних сферах суспільного життя.

У Великому тлумачному словнику української мови подано таке означення поняття «компетенція» – це «питання, в яких будь-хто зможе повною мірою й у соціально значущих аспектах її реалізувати» [3]. З цього виходить, що компетентність студентів є основним якісним показником освітнього процесу у ВНЗ, а її досягнення чиниться через набуття студентами такої якості.

Короткий психологічний словник [6], на нашу думку, дає більш чітке визначення поняття компетенції (лат. *домагаюся, відповідаю*) у ширшому (повноваження, надані законом, статутом або іншим актом конкретному органу чи посадовій особі) та вузькому (знання і досвід у тій або іншій сфері) розумінні.

Поняття «компетенція» є двозначним, з одного боку, це правомірність суб'єкта, а з іншого, – його обізнаність із конкретних питань; відображає кількість та якість знань, вмінь людини в певній сфері діяльності.

Філософський енциклопедичний словник тлумачить компетенцію як «достатні знання індивіда про предмет» [10].

У більшості зарубіжних досліджень останніх років поняття «компетенція» трактується як здібність чи готовність мобілізувати усі ресурси (організовані в систему знання та вміння, навички, здібності і психологічні якості), необхідні для виконання завдання на високому рівні, адекватні конкретній ситуації, тобто відповідно до цілей і умов перебігу процесу.

«Компетенція- 1) це галузь знань, у якій людина може бути визнаною, як професіонал або аматор; 2) загальна здібність, яка базується на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, отриманих завдяки навчанню; 3) сфера діяльності або коло питань, у яких особистість професійно обізнана, володіє системними знаннями та великим досвідом роботи» [8]

Т. Волобуєва під компетенцією розуміє складну інтегративну якість особистості, що сприяє готовності здійснювати деяку діяльність, причому мова йде не про окремі знання або уміння і навіть не про сукупність окремих видів діяльності, а про властивість, яка дає можливість людині здійснювати діяльність цілісно.

Е. Зеєр у професійному становленні компетенцію розглядає, як основу для подальшого формування й розвитку компетентності [4].

Тлумачення поняття «компетентність» знаходиться в Oxford Advanced Learner's Dictionary. Переклад цього визначення «компетентність – це здатність робити щось добре, уміння, необхідні для виконання певної роботи чи завдання» [9]

Розгорнутим науковим підходом відзначається розгляд поняття «компетентності» Міжнародною комісією Ради Європи, якою було сформульовано перелік ключових компетенцій з використанням логічно визначеного ряду: *вивчати – шукати – думати – співпрацювати – діяти – адаптуватись*. Узагальнивши здобутки європейських і вітчизняних учених, учасники робочої групи з питань запровадження компетентнісного підходу, створеної в рамках проекту ПРООН „Освітня політика та освіта „рівний – рівному», запропонували орієнтовний перелік з 7 ключових компетентностей: уміння вчитися; загальнокультурна; громадянська; підприємницька; соціальна; компетентності з ІКТ; здоров'язберігаюча.

В Україні серед ключових компетентностей, які сьогодні визначені як орієнтири для виявлення результативності освітнього процесу, є: навчальна, соціальна, компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій, економічна (підприємницька), загальнокультурна, валеологічно-оздоровча та громадянська.

У словнику–довіднику з психології під редакцією М. Кордуела компетентність подано як етичну вимогу, згідно з якою кожен психолог повинен переконатися, що він працює в межах своєї компетенції, направляючи людей, потребуючих допомоги до тих, хто це робить краще [7].

У соціолого-педагогічному словнику компетентність визначається як психолого-соціальна якість, котра означає силу й упевненість, джерелом яких є відчуття власної успішності та корисності. Компетентність сприяє усвідомленню особистістю власної здатності ефективно взаємодіяти з оточенням [8].

Вчені А. Хуторський та В. Краєвський трактують «компетентність» у певній галузі як «володіння відповідними знаннями й здібностями, які дозволяють ґрунтовно судити про цю галузь і ефективно діяти в ній» [5], тобто компетентність є результатом набуття компетенції.

Інші дослідники дефініцію «компетентність» визначають як: 1) інтегральний прояв професійності, у якому поєднані елементи професійної та загальної культури, педагогічної творчості, досвід; 2) знання, освіченість у певній галузі; 3) коло повноважень керуючого органу, авторитетного поса-

довця; коло питань, у яких вони мають право прийняття рішення; 4) специфічна здібність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії у конкретній предметній сфері, яка охоплює спеціальні знання, предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії; 5) загально здатність та готовність до продуктивної діяльності, інтегрована характеристика якостей особистості, результативний блок, сформований засобами досвіду, знань, умінь, відносин. Поняття «компетентність» є ширшим за поняття «знання, уміння, навички», це інтегрований результат освіти, співвіднесений із ціннісними та змістовними характеристиками особистості, маючий практико - орієнтовану спрямованість».

В. Безрукова у Словнику нового педагогічного мислення відзначає, що «компетентність – це застосування знань й умінь, що дозволяють професійно грамотно висловлюватися, оцінювати, мислити» [1].

На нашу думку означення поняття «компетентність» яке дає Ю. Варданян дозволяє переконатися в тому, що «компетенція» є структурним елементом «компетентності»: «структура професійної компетентності нараховує такі компоненти: суб'єктний, у якому виявляються рівень власної активності майбутнього спеціаліста щодо актуалізації, реалізації, збереження професійної компетентності; об'єктний, у якому виражений рівень психологічного супроводу процесу побудови та здійснення професійної діяльності; предметний, у якому вміщується характеристика рівня проміжних та кінцевих результатів спеціаліста; пізнавально-перетворювальних дій, які дають змогу тому, хто навчається використовувати навчально-пізнавальну та професійно-практичну діяльність як джерело розвитку готовності та можливості самореалізації у сфері трудової діяльності»[2].

Висновки. Отже, парадигма: компетентнісний підхід - компетентність – компетенції це складна структура, яка має чітку ієрархію, в яку входять різні компетенції, які підпорядковуються компетентностям. Формування компетентностей тих, хто навчається, є актуальною проблемою сучасної вищої школи. Компетентнісний підхід мусить поєднати освіту та вимоги сучасного життя, де утверджуються такі суспільно значущі цінності, як свобода вибору, творчий продукт, життєвий досвід.

Література

1. Безрукова В. С. Словарь нового педагогического мышления / В. С. Безрукова. – Екатеринбург: Валгос, 1996. – 94 с.
2. Варданян Ю. В. Становление и развитие профессиональной компетентности педагога и психолога / Ю. В. Варданян. – М., 1998. – 179 с.
3. Великий тлумачний словник української мови / Уклад. і головний редактор В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: Перун, 2003. – 1440 с.
4. Зеер Э. Ф. Личностно ориентированное профессиональное образование / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург: Изд-во Уральского гос. проф.- пед. университета, 1998. – 126 с.
5. Краевский В., Хуторской А. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. Краевский, А. Хуторской // Педагогика. - 2003. - № 2. - С. 3 - 10.
6. Краткий психологический словарь / сост. Л. А. Карпенко. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.
7. Кордуэл М. Психология А – Я: Словарь справочник / пер. с англ. К. С. Ткаченко. – М.: ФАИР-ПРКСС, 1999.- 448 с.

8. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. – К.: «ЕксОб», 2004. – 304 с.
9. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – 6th edition. – Oxford University Press, 2000.-1568 с.
10. Философский энциклопедический словарь / под. ред. А. Л. Грекуловой. – М.: Сов. энцикл., 1989. – 813 с.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2010 р.

УДК 371.15

Долгая Н. В.

кандидат пед. наук, ст. викладач

Дуднік Н. Ю.

викладач

Криворізький державний педагогічний університет

РІЗНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОФЕСІОНАЛІЗМ» У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

В статті розглядаються різноманітні теоретичні підходи щодо визначення поняття «педагогічний професіоналізм» та його змісту.

Ключові слова: професіоналізм, професійна педагогічна діяльність, педагогічний професіоналізм.

В статье рассматриваются разнообразные теоретические подходы к определению понятия «педагогический профессионализм» и его содержанию.

Ключевые слова: профессионализм, профессиональная педагогическая деятельность, педагогический профессионализм.

The article deals with the problem of various theoretical approaches to the definition of the notion «pedagogical professionalism» and its contents.

Key words: the professionalism, the professional pedagogical activity, the pedagogical professionalism.

Постановка проблеми. Нові соціально-економічні умови, що супроводжуються кардинальним реформуванням українського суспільства, закономірно супроводжуються принциповим оновленням усіх соціальних інститутів і систем, у тому числі й системи освіти, оскільки майбутнє держави істотно залежить від того, яким буде Вчитель – митець майбутнього, адже він має вирощувати, випестувати, виховувати наступне покоління.

Проблема педагогічного професіоналізму – складна і багатоаспектна – залишається серед найактуальніших, найгостріших, таких, що завжди зацікавлено обговорюється в наукових колах. Філософія, соціологія, психологія, педагогіка, акмеологія та інші гуманітарні і прикладні науки вивчають різні сторони його формування, адже йдеться про якісний рівень, можливості «творення» життя людини у всіх сферах її життєдіяльності. Такий цілісний підхід дослідження проблеми продиктовано потребою школи у вчителі-професіоналі.